

ВПЛИВ ПОПЕРЕДНЬОЇ СУДИМОСТІ ОБВИНУВАЧЕНОГО НА ФОРМУВАННЯ ВНУТРІШНЬОГО ПЕРЕКОНАННЯ СУДДІ

ЧЕРНОВСЬКИЙ Олексій Костянтинович - кандидат юридичних наук, доцент кафедри правосуддя Чернівецького національного університету ім. Ю. Федьковича, заслужений юрист України

Судимість лица являетсяотягчающимнаказание обстоятельством, а если она снята или погашена - просто информацией о личности. Судья обязан учитывать судимость при назначении наказания. Однако на практике предыдущая судимость обвиняемого учитывается судьей не только при назначении ему наказания, но и в процессе формирования внутреннего убеждения судьи в его вине или невиновности. Для решения этой проблемы мы убеждены в целесообразности разделения процесса принятия судьей решения в два этапа: 1) принятие решения о виновности обвиняемого; 2) назначение наказания обвиняемому. До момента признания лица виновным информация о ее предыдущих судимостях должна быть недопустимой.

Ключові слова: судимість, обвинувачений, недопустима інформація, суддя, внутрішнє переконання.

Постановка проблеми

Відповідно до ст. 67 КК України судимість є обтяжуючою покарання обставиною, а якщо вона знята чи погашена – просто інформацією про особу. Виходячи з вимог ст. 65 КК України, суддя зобов'язаний враховувати судимість під час призначення покарання.

Проте суддівська практика показує, що попередня судимість обвинуваченого враховується суддею не лише під час призначення йому покарання, але й у процесі формування внутрішнього переконання суддів щодо його вини чи невинуватості, що є порушенням ст. 65 КК України та проявом суддівської упередженості.

Ступінь наукової розробки проблеми

Дослідженню проблем формування внутрішнього переконання судді приділяли увагу такі вчені, як Л. Казміренко, В. Коновалова, М. Костицький, В. Кошинець, Й. Кудрявцев, В. Марчак, В. Нагаєв, В. Нор, О. Сітковська, М. Строгович, В. Шепітько, В. Шибіко, І. Фойницький, К. Гусрі, Дж.Рахлінські, Е. Вістріч та інші.

Метою статті є дослідження впливу інформації про попередню судимість обвинуваченого на формування внутрішнього переконання судді у кримінальному провадженні.

Виклад основного матеріалу

За результатами проведення науково-практичного дослідження (далі – НПД), спрямованого на вивчення впливу соціально-психологічних чинників на прийняття суддею рішення за результатами розгляду кримінального провадження, нашу увагу привернув такий правовий стан особи, як судимість, та її вплив на формування внутрішнього переконання судді.

У ході проведення НПД ми попросили респондентів прийняти рішення в ситуації із контрабандою культурних цінностей (ч. 1 ст. 201 КК України передбачає покарання у виді позбавлення волі на строк від 3 до 7 років з конфіскацією предметів контрабанди), де фігурант провадження – громадянин Короленко, у першому варіанті не мав попередньої судимості, а в другому – був судимий за злочини проти власності та контрабанду.

У першому варіанті 44,8% суддів-чоловіків призначали Короленку покарання у виді 3 років позбавлення волі умовно, а 55,2% взагалі вказали на відсутність складу злочину; 47,4% суддів-жінок також призначили покарання у виді 3 років позбавлення волі умовно, а 52,6% – констатували відсутність складу злочину. У другому варіанті судді-жінки призначили 4,3 роки позбавлення волі реально.

Залежно від місця народження рішення суддів виглядають наступним чином:

- 100% суддів – уродженців південної України констатували відсутність складу злочину;

- 100% суддів – уродженців східної України засуджували до покарання у виді 3 років позбавлення волі умовно;

- 33,3% суддів – уродженців центральної України призначали покарання у виді 3 років позбавлення волі умовно, а 66,6% – вказали на відсутність складу злочину;

71,4% уродженців північної України вказали на відсутність складу злочину, 18,6% – призначили покарання у виді 3 років позбавлення волі умовно;

- 100% уродженців західної України призначили покарання у виді 3 років позбавлення волі умовно.

Залежно від ВНЗ, у котрому здобуто вищу юридичну освіту, рішення суддів виглядають наступним чином:

- 62,5% суддів – випускників Харківської національної юридичної академії ім. Я. Мудрого вказали на відсутність складу злочину, 37,5% – присудили 3 роки позбавлення волі (з них 55,6% – із застосуванням ст. 75 КК України);

- 100% випускників Чернівецького національного університету ім. Ю. Федьковича призначили покарання у виді 3 років позбавлення волі умовно;

- 100% випускників Донецького національного університету призначили покарання у виді 3 років позбавлення волі умовно;

- 66,6% випускників Київського національного університету імені Тараса Шевченка вказали на відсутність складу злочину, а 33,3% – присудили 3 роки позбавлення волі реально;

- 100% випускників Дніпропетровського національного університету ім. О. Гончара констатували відсутність складу злочину;

- 100% випускників навчальних закладів системи МВС вказали на відсутність складу злочину.

Час призначення на посаду також впливає на сприйняття суддями попередньої судимості обвинуваченого:

- призначені в радянський період: 60% вказали на відсутність складу злочину, 40% – 3 роки позбавлення волі умовно;

- призначені в період президенства Кравчука Л. М.: 16,7% – вказали на відсутність складу злочину, 83,3% – присудили 3 роки позбавлення волі умовно;

- призначені в період президенства Кучми Л.Д.: 46,7% – вказали на відсутність складу злочину, 53,3% – присудили 3 роки позбавлення волі (з них 62,5% – умовно);

- призначені в період президенства Ющенка В. А.: 50% – констатували відсутність складу злочину, 50% – призначили покарання у виді позбавлення волі строком на 3 роки умовно;

призначені в період президенства Януковича В. Ф.: 33,3% констатували відсутність складу злочину, 66,7% – присуджували 3 роки позбавлення волі умовно.

Вік призначення на посаду судді у даному контексті вплинув наступним чином:

- у віці до 30 років: 43,75% – вказали на відсутність складу злочину;

- у віці 30-34 роки: 41,7% – вказали на відсутність складу злочину;

- у віці 35-40 років: 16,7% – вказали на відсутність складу злочину

- у віці понад 40 років: 100% – вказали на відсутність складу злочину.

Судді, котрі працюють в судах Чернівецької, Житомирської та Донецької областей, призначали покарання у виді позбавлення волі умовно, а судді Дніпропетровської області констатували відсутність складу злочину. У другому варіанті судді Чернівецької області призначили покарання у виді 3,6 років позбавлення волі реально.

Залежно від інстанції суду наявність/відсутність судимості фігуранта справи вплинула на суддів наступним чином:

- 38,5% суддів судів першої інстанції вказали на відсутність складу злочину, решта присудили покарання у виді позбавлення волі умовно;

- 48% суддів апеляційної інстанції констатували відсутність складу злочину, 52% призначили покарання у виді умовного позбавлення волі.

Попередній досвід роботи суттєво не впливає на сприйняття суддями судимості обвинуваченого, результати дослідження виглядають наступним чином:

- судді – колишні прокурори: 57,1 % вказали на відсутність складу злочину, 42,9% присудили покарання у виді позбавлення волі 3 роки умовно;

- судді – у минулому працівники органів внутрішніх справ: 40% вказали на відсутність складу злочину, 60% присудили 3 роки позбавлення волі (з них 66,7% застосували ст. 75 КК України);

- судді – колишні адвокати: 43% вказали на відсутність складу злочину, 57% присудили 3 роки позбавлення волі умовно;

- судді – в минулому працівники апаратів судів: 36,4% констатували відсутність складу злочину, 63,6% присудили 3 роки позбавлення волі (з них 71,4% застосували ст. 75 КК України);

- судді – в минулому представники інших юридичних професій: 66,7% вказали на відсутність складу злочину, 33,3% присудили 3 роки позбавлення волі реально.

Отже, залежно від досвіду роботи, вплив попередньої судимості обвинуваченого на готовність суддів його засудити знаходиться в районі 40%. Така однастайність пояснюється тим, що прокурори, міліціонери, адвокати та працівники апаратів судів вже добре обізнані з системою кримінальної юстиції, тому судимість особи або її відсутність чинить хоча й високий, проте стабільно однаковий вплив. У свою чергу, на представників інших юридичних професій (нотаріуси, юристи на підприємствах) судимість чинить підвищений вплив через «нестандартність» та відносну новизну ситуації.

Виходячи з вищенаведеного, робимо висновки про те, що навіть у нетяжких злочинах ненасильницького спрямування судимість обвинуваченого чинить на судів вплив, який несумісний з вимогами ст. 65 КК України та ст. 94 КПК України. Такий вплив наносить шкоду процесу оцінки доказів та формування внутрішнього переконання судді. Судимість враховується під час призначення покарання і не повинна впливати на формування внутрішнього переконання судді щодо вини обвинуваченого.

Для вирішення цієї проблеми ми переконані в доцільності поділу процесу прийняття суддівського рішення на два етапи:

- прийняття рішення щодо вини обвинуваченого;

- призначення покарання обвинуваченому.

До моменту визнання особи винуватою інформація про її попередні судимості повинна бути недопустимою. Етап прийняття рішення щодо вини обвинуваченого повинен закінчуватися після виходу судді з нарадчої кімнати та оголошення рішення про визнання особи винуватою. Після цього інформація про попередні судимості обвинуваченого повинна відкриватися судді та присяжним, і враховуватися ними під час призначення покарання, як того й вимагає ст. 65 КК України.

З іншого боку, ми зафіксували незначний вплив судимості у тяжких злочинах насильницького спрямування. Під час проведення НПД ми надали на розгляд суддів ситуацію про розбій, де в першому варіанті фігурант провадження – громадянин Самойлович не мав судимостей, а другому – мав попередню судимість, та попросили суддів прийняти своє рішення в частині призначення Самойловичу покарання.

Призначувані суддями покарання в першому варіанті варіювалися від 8 до 13 років позбавлення волі, середнє покарання становило 10 років позбавлення волі. Хоча, наприклад судді – уродженці південної України призначали в середньому 11,3 років позбавлення волі, а західної – 8,8; призначені на посаду у віці понад 40 років – 13 років позбавлення волі.

У другому варіанті (наявна попередня судимість обвинуваченого) ми отримали наступні результати: судді-жінки присуджували в середньому 11 років позбавлення волі (у першому варіанті – 10); судді – уродженці західної України – 10,6 років позбавлення волі (8,8 років); судді – випускники Харківської національної юридичної академії ім. Я. Мудрого – 8 років (9,9 років, виявився зворотній ефект); судді – випускники Чернівецького національного університету ім. Ю Федьковича – 11,2 роки (8 років); судді – випускники закладів МВС – 10 років (12 років, наявний зворотній ефект); судді, призначені в радянський період – 8 років (10,2 роки, зворотній ефект); призначені в період президенства Кравчука Л. М. – 10 років (9,1 років); призначені в період президенства Кучми Л. Д. – 9 років (9,9 років, зво-

АНОТАЦІЯ

Судимість особи є обтяжуючою покарання обставиною, а якщо вона знята чи погашена – просто інформацією про особу. Суддя зобов'язаний враховувати судимість під час призначення покарання. Проте на практиці попередня судимість обвинуваченого враховується суддею не лише під час призначення йому покарання, але й у процесі формування внутрішнього переконання суддів щодо його вини чи невинуватості. Для вирішення цієї проблеми ми переконані в доцільності поділу процесу прийняття суддівського рішення на два етапи: 1) прийняття рішення щодо вини обвинуваченого; 2) призначення покарання обвинуваченому. До моменту визнання особи винуватою інформація про її попередні судимості повинна бути недопустимою.

ротній ефект); у період президентства Ющенка В. А. – 11,6 років (10,2 роки); призначені на посаду у віці до 30 років – 10,3 роки (9,4 років); у віці 30-34 роки – 11,3 років (9,8 років); у віці 35-40 років – 10 років (9,6 років); судді судів першої інстанції – 10,7 років (9,6 років); судді апеляційних судів призначали однакові покарання – 10 років; судді – колишні прокурори – 9 років (9,9 років); колишні працівники органів внутрішніх справ – 11,7 років (9,8 років); колишні адвокати – 15 років (10,1 років); працівники апарату суду – 9 років (9,7 років, зворотній ефект).

У даному випадку розмір покарання залежно від наявності чи відсутності попередньої судимості коливався від 0,4 року до 4,9 років, а питання про відсутність складу злочину взагалі не піднімалося. Проблемою залишається той факт, що судді – випускники Харківської національної юридичної академії ім. Я. Мудрого, навчальних закладів системи МВС, призначені в радянський період, призначені у період президентства Л. М. Кравчука, у період президентства Л. Д. Кучми, судді – колишні прокурори та судді – колишні працівники апаратів судів – у варіанті без судимості призначали тяжчі покарання, ніж у варіанті з судимістю: на 1,9, 2, 2,2, 0,9, 0,9, 0,7 років відповідно. Причини цього необхідно встановлювати під час подальших досліджень.

SUMMARY

The accused conviction is aggravating circumstance, and if it is removed or expired - just a personal data. The judge is required to consider the accused criminal record during sentencing. However, in practice a judge takes into account the accused previous convictions not only during sentencing, but also during decisionmaking on guilt. To tackle this problem, we are assured in expediency of judge decisionmaking separation in two stages: 1) decisionmaking on guilt of the accused; 2) sentencing the accused. By the time of decisionmaking on person's guilt information about his/her previous convictions must be inadmissible.

Висновки

Ми не можемо говорити про ненадійність чи необґрунтованість суддівського рішення, але ми стверджуємо, що процес формування внутрішнього переконання судді надзвичайно вразливий до впливу зовнішніх факторів, одним з яких є інформація про попередні судимості обвинуваченого. Для вирішення цієї проблеми ми переконані в доцільності поділу процесу прийняття суддівського рішення на два етапи: 1) прийняття рішення щодо вини обвинуваченого; 2) призначення покарання обвинуваченому. До моменту визнання особи винуватою інформація про її попередні судимості повинна бути недопустимою

Література

1. Психолого-етичні параметри світогляду суб'єктів судової правозастосовної діяльності/С. Глубоченко//Вісник Вищої кваліфікаційної комісії суддів України. – 2012. – №2. – С 30-33.
2. Фойницький І. Я. Курс уголовного судопроизводства. – Т.1, Т.2 / под ред. А. В. Смирнова. – СПб.: Альфа, 1996.-607 с
3. Guthrie, C., Rachlinski, J.J., & Wistrich, A.J. (2001). Inside the judicial mind. *Cornell Law Review*, 86, 777-830.
4. Landsman, S., & Rakos, R.F. (1994). A preliminary inquiry into the effect of potentially biasing information on judges and jurors in civil litigation. *Behavioral Sciences and the Law*, 12, 113-126.
5. Wistrich, A.J., Guthrie, C., & Rachlinski, J.J. (2005). Can judges ignore inadmissible information? The difficulty of deliberately disregarding. *University of Pennsylvania Law Review*, 153, 1251-1345.
6. Blair, I.V., Judd, C.M., & Chapleau, K.M. (2004). The influence of Afrocentric facial features in criminal sentencing. *Psychological Science*, 15, 674-679.